

NENT

Oslo, 1.10.2015

Høringsuttalelse til NENT forskningsetiske retningslinjer

Vi takker for muligheten til å gi høringsinnspill til NENT forskningsetiske retningslinjer. Følgende uttalelse er gitt av styret i FFA i møte 22.sept etter forslag fra Forskningsetisk utvalg i FFA.

Generelt

FFA ser positivt på at NENT reviderer sine forskningsetiske retningslinjer. Vi vil påpeke at forslaget til retningslinjer er svært omfangsrikt og bør kortes vesentlig ned for å øke anvendbarheten. Omfanget at retningslinjene slik de nå framstår, vil i seg selv hindre utbredelse og bruk. Nedkorting kan bl.a. gjøres ved å redusere den forklarende teksten og konsentrere seg om retningslinjenes anbefalinger.

FFA mener at det er sterkt ønskelig at retningslinjene i NESH og NENT samordnes til ett sett med forskningsetiske retningslinjer og at de fagspesifikke retningslinjene etableres som utfyllende bestemmelser for NESH og NENT i vedlegg. Dette vil kreve en omarbeiding av alle retningslinjene, men vil etter FFAs mening være en vesentlig forbedring som vil lette bruken av retningslinjene. Dette også fordi forskningen i økende grad er tverrfaglig og må forholde seg til forskningsetiske retningslinjer fra flere fagområder.

Forskningsetikk handler primært om kultur og bevissthet og mindre om lovbrudd. Forskningsetiske retningslinjer må reflektere dette.

Forskningens forpliktelser overfor samfunnet

I innledningen kommenteres at begrepet "forskningen" brukes vekslende med "forskere(n)" og "forskningsinstitusjonen". Implisitt sies det her at det første inkluderer alle som påvirker forskningen (finansieringskilde, oppdragsgivere etc.). Vi er usikre på om hensikten er å understreke at når en benytter *forskeren* og/eller *institusjonen* så fritas finansieringskilder, oppdragsgivere o.a. for ansvar. I så fall bør denne distinksjonen påpekes tydeligere. FFA mener forskningsetiske retningslinjer må være tydelige på hvem som omfattes av retningslinjene, dvs om de omfatter også de som styrer forskningen, oppdragsgivere, næringslivet, forskningskonsortiet osv. Et viktig uavklart område er i hvilken grad retningslinjene også gjelder ved internasjonalt forskningssamarbeid. Dette er en meget aktuell problemstilling som etter vårt syn bør tydeliggjøres i retningslinjene, og prinsippene som skal gjelde bør formodentlig nedfelles i forskningsavtalen som inngås.

I forslag til retningslinjer heter det i pkt.2 (s.8) at *Dette innebærer at forskere og forskningsinstitusjoner har et kollektivt ansvar for å bidra til en bærekraftig utvikling samt bevaring av biologisk mangfold. Videre at Forskningen må ikke være innrettet slik at den bidrar til å forsterke global urettferdighet. (...) Forskere har ansvar for å formidle kunnskap der den kan gjøre en forskjell i forhold til fordelingsskjevheter.*

Hvem skal ev vurdere om forskningen bidrar til å forsterke global urettferdighet? Har forskeren eller institusjonen mulighet for å ta ansvar for å vurdere de langsiktige effektene og verdiene av ny kunnskap på ett område opp mot et annet område? Vi er selvsagt enige i at en bærekraftig utvikling, biologisk mangfold og større global rettferdighet er riktige og viktige mål. FFA mener dette til dels er

allmenetiske mål og til dels er overordnede politiske mål. Vi mener det bør skilles mellom disse og forskningsetiske problemstillinger som spesifikt gjelder forskning, forskere og forskningsinstitusjoner. Forskningsetiske retningslinjer bør avgrenses til å omhandle de siste.

FFA anbefaler derfor at det gjøres en gjennomgang av NENTs forskningsetiske retningslinjer med særlig vekt på pkt. 1-3 for å løfte fram de spesifikke forskningsetiske problemstillingene som hører hjemme i forskningsetiske retningslinjer og skal håndteres av forskere og forskningsinstitusjoner.

Under overskriften *Forskningens forpliktelser overfor samfunnet* vil vi foreslå et nytt punkt som beskriver forskningens ansvar for å sikre effektiv bruk av samfunnets ressurser. Både institusjonene og den enkelt forsker har etter vårt syn et selvstendig ansvar for å benytte samfunnets forskningsressurser mest mulig effektivt og få best mulig samfunnsnytte av ressursene. Vi foreslår at dette ansvaret omtales her.

Forholdet mellom forskning og andre kunnskapsbærere og kunnskapsformer

Under pkt. 15 omtales forskerens anerkjennelse av andre kunnskapsformer. Vi mener det er en selvfølge at forskeren har respekt for all kunnskap og mener punktet kan fjernes. Punktet omtaler også at "*I den grad slik forskning fører til økonomisk utbytte, bør en rettferdig fordeling av gevinsten tilgodese bærerne av den tradisjonelle kunnskapen.*" Dette er delvis regulert av internasjonale avtaler. I den grad punktet blir stående, mener vi det må suppleres med "*i samsvar med internasjonale avtaler.*" Vi vil for øvrig peke på at formuleringen «en rettferdig fordeling» er meget utydelig.

Oppdragsforskning, åpenhet og interessekonflikter

I innledningen til dette kapitlet (s.16) omtales konfliktpotensialet i oppdragsforskning. Forskningsinstituttene har lang erfaring med oppdragsforskning og håndtering av åpenhet og uavhengighet også i forskningsoppdrag. Vi vil påpeke at standardkontrakt for oppdragsforskning som omtales, er viktig også for instituttsektoren for å etterleve de forskningsetiske retningslinjene. Standardkontrakten for oppdragsforskning bør benyttes i vesentlig større grad enn i dag. Vi foreslår at retningslinjene understreker dette ytterligere.

Forskningsetiske retningslinjer bør i tillegg til oppdragsforskning, også omtale brukerstyrt forskning. Med dette menes FoU-prosjekter i næringslivet som Forskningsrådet bevilger midler til. Dette er prosjekter som bedriften eier. I mange tilfeller engasjerer bedriften forskningsinstitusjoner i prosjektet. Eiendomsretten til forskningsresultatene ligger normalt hos den som har skapt resultatet og overdras til dens arbeidsgiver, mens brukeren har bruksrett til resultatene. Retningslinjene bør klargjøre hvordan forskningsinstitusjonene i denne sammenhengen, når de utfører oppdrag for næringslivet, skal sikre at prosjektene gjennomføres på en forskningsetisk god måte. Dette reiser problemstillinger der bedriften i mange tilfeller ønsker å hemmeligholde resultatene, og forskningsinstitusjonene ønsker åpenhet. I pkt. 17 i utkastet presiseres det at kontrakten må utføres slik at det er mulig for oppdragsutførende forskere å etterleve forskningsetiske retningslinjer. Dette punktet bør presiseres å gjelde både oppdragsforskning og brukerstyrte prosjekter der det offentlige deltar i finansieringen.

Under pkt. 19 omtales hvordan forskningsinstitusjonen og den enkelte forsker skal sikre åpenhet om mulige interessekonflikter. Her mener FFA at Forskningsetiske retningslinjer bør adressere problemstillinger rundt habilitet og institusjoners ansvar for vurdering av forskeres habilitet i konkrete prosjekter. Problemstillingen er kompleks og omhandler i hvilken grad forskningsinstitusjonens har ansvar for å vurdere om forskerens eget engasjement i for eksempel

politiske eller religiøse spørsmål, kan påvirke forskerens habilitet i konkrete prosjekter, og hva konsekvensene av dette eventuelt skal være. I tillegg bør selvsagt forskerne selv vurdere sin habilitet.

Forskningsformidling

I Pkt. 22 omtales at forskningsinstitusjonene bør merittere populærvitenskapelig formidling og forskningsbasert deltakelse i samfunnsdebatter. Dette mener vi er en selvsagt del av forskningsinstitusjonenes arbeid med karrierepolitikk og med formidling, men hører ikke hjemme i forskningsetiske retningslinjer.

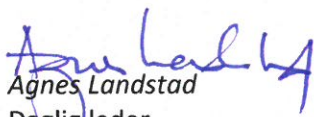
Forslag til retningslinjer omtaler i pkt. 24 krav til forskeren som deltaker i det offentlige ordskiftet. Dette mener vi er bedre omtalt i NESHs retningslinjer pkt. 45 og vi anbefaler at denne teksten brukes. For øvrig mener vi som sagt at disse generelle forskningsetiske tema bør gis en felles ordlyd.

Forslag til vitenskapsed

Avslutningsvis omtales et forslag til "vitenskapsed" som skal være en erklæring fra hver enkelt forsker om god forskningsetisk praksis. FFA mener dette forslaget virker anakronistisk i sin form og ikke vil være et hensiktsmessig grep. Eventuelt kan innholdet omformuleres og inntas i arbeidskontrakten for forskere.

Det viktigste momentet for at forskerne skal kunne etterleve forskningsetiske retningslinjer, er at de får god opplæring i forskningsetikk og at forskningsinstitusjonene holder en levende dialog rundt forskningsetiske problemstillinger. Det synliggjør behovet for systematisk tilbud om opplæring i forskningsetikk i regi av f.eks. De forskningsetiske komiteene, noe også revisjon av Lov om forskningsetikk aktualiserer. Vi hilser et slikt tilbud velkommen og Forskningsetisk utvalg i instituttsektoren vil i så fall gjerne bidra til innholdet i dette.

Vennlig hilsen

Agnes Landstad
Daglig leder